

Postavenie supervízie v školách a v školských zariadeniach

The position of supervision in schools and school facilities

Katarína Trembuláková

Recenzent/Review: Mgr. Slávka Varšová

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie

Abstrakt:

Cieľom príspevku je priblížiť postavenie supervízie v školách a školských zariadeniach. Popisuje poslanie škôl, jednotlivé typy škôl a školských zariadení a ich účel v zmysle príslušnej právnej normy. Príspevok tiež popisuje supervíziu, jej ciele, formy a funkcie ako aj bariéry pri zavádzaní supervízie pre pedagogických aj nepedagogických zamestnancov.

Kľúčové slova: škola, školské zariadenie, supervízia

Abstract:

The aim of the contribution is to approximate the position of supervision in schools and school facilities. It describes the mission of schools, individual types of schools and school facilities and their purpose in terms of the relevant legal standard. The document also describes supervision, its goals, forms and functions,

as well as barriers to the introduction of supervision for teaching and non-teaching staff.

Key words: school, school facilities, supervision

Úvod

Supervízia je významnou súčasťou práce v pomáhajúcich profesiách a má už svoju dlhoročnú tradíciu. Tento nástroj profesijného rastu a podpory zamestnancov sa stáva stále populárnejším a vyhľadávaným ako zo strany samotných aktérov, ktoré pracujú v pomáhajúcich profesiách tak zo strany vedenia organizácií, ktoré sa snažia dbať na kvalitu poskytovania svojich služieb. Na Slovensku je etablovaná predovšetkým v zariadeniach a organizáciách, ktoré poskytujú svoje služby v zmysle zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých

zákonov a zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Tieto právne normy nariaďujú zariadeniam sociálnoprávnej ochrany a poskytovateľom sociálnych služieb vypracovať a uskutočňovať program supervízie. V školách a školských zariadeniach si supervízia hľadá svoje miesto len v posledných rokoch. Jej potreba je evidentná, slúži nie len na profesionálny rast zamestnancov škôl a školských zariadení, ale aj ako účinná prevencia syndrómu vyhorenia, s ktorým sa v školstve stretávame veľmi často.

Školy a školské zariadenia v SR

Vo všeobecnosti je hlavným poslaním škôl pripraviť žiakov na život, poskytnúť im dostatok vedomostí a vychovať z nich harmonicky rozvinuté osobnosti. Sieť škôl a školských zariadení je zoznam zariadení, ktoré majú oprávnenie uskutočňovať výchovu a vzdelávanie, ktoré upravuje zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, nazývaný aj ako školský zákon. Zaradenie do siete škôl a školských

zariadení, rovnako ako vyradenie z tejto siete, je v kompetencii Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Rozhoduje tak na základe zriaďovateľa, ktorým môže byť:

1. obec,
2. samosprávny kraj,
3. regionálny úrad školskej správy,
4. štátom uznaná cirkev alebo náboženská spoločnosť,
5. iná právnická osoba alebo fyzická osoba,
6. vysoká škola, ak ide o zriadenie materskej školy,
7. ústredný orgán štátnej správy, ak ide o zriadenie materskej školy.

Školy, ktoré sú zaradené do siete škôl a školských zariadení poskytujú na seba naväzujúce stupne vzdelanie a tvoria sústavu a patria sem materské školy, základné školy, gymnáziá, stredné odborné školy, konzervatóriá, školy pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, základné umelecké školy a jazykové školy. Školské zariadenia a ich účel popisuje spomínaný školský zákon. Tvoria ich nasledovné zariadenia uvedené v tabuľke:

Tab.1: Školské zariadenia a ich účel

školské výchovno-vzdelávacie zariadenie	školský klub detí	školský klub detí je súčasťou školy, ktorá zabezpečuje pre deti, ktoré plnia povinnú školskú dochádzku na základnej škole, činnosť podľa výchovného programu školského zariadenia zameranú na ich prípravu na vyučovanie, záujmovú činnosť a na oddych v čase mimo vyučovania a v čase školských prázdnin.
	centrum voľného času	centrum voľného času zabezpečuje podľa výchovného programu školského zariadenia výchovno-vzdelávaciu, záujmovú a rekreačnú činnosť detí, rodičov a iných osôb do veku 30 rokov v ich voľnom čase.
	školský internát	školský internát zabezpečuje deťom materských škôl a žiakom základných škôl a stredných škôl výchovno-vzdelávaciu činnosť, ubytovanie a stravovanie. svojím výchovným programom školského zariadenia nadväzuje na výchovno-vzdelávaciu činnosť školy v čase mimo vyučovania a úzko spolupracuje s rodinou dieťaťa alebo žiaka. Vytvára podmienky pre uspokojovanie individuálnych potrieb a záujmov žiakov prostredníctvom mimoškolských aktivít.
špeciálne výchovné zariadenie	diagnostické centrum	diagnostické centrum poskytuje diagnostickú, psychologickú, psychoterapeutickú, výchovno-vzdelávaciu starostlivosť deťom. Zabezpečuje diagnostiku deťom s narušeným alebo ohrozeným psychosociálnym vývinom s cieľom určenia ďalšej vhodnej výchovno-vzdelávacej, resocializačnej alebo reedukačnej starostlivosti, zároveň poskytuje poradenské služby zariadeniam, v ktorých sa vykonáva ústavná starostlivosť alebo ochranná výchova, vypracúva diagnostické správy o dieťati, ktoré slúžia ako vstupný podklad zariadeniu, v ktorom sa vykonáva ústavná starostlivosť alebo ochranná výchova, vypracúva odporúčanie o umiestnení dieťaťa po ukončení pobytu v diagnostickom centre s ohľadom na

		možnosť prípravy na povolanie, uplatnenia na trhu práce a úpravy rodinných pomerov.
	reedukačné centrum	reedukačné centrum na základe výchovno-vzdelávacieho programu a individuálneho reedukačného programu poskytuje deťom do veku 18 rokov, s možnosťou predĺženia o jeden rok, výchovu a vzdelávanie vrátane prípravy na povolanie s cieľom ich opätovného začlenenia do pôvodného sociálneho prostredia
	liečebno-výchovné sanatórium	liečebno-výchovné sanatórium poskytuje psychologickú, psychoterapeutickú starostlivosť a výchovu a vzdelávanie deťom s vývinovou poruchou učenia a deťom s poruchami aktivity a pozornosti, u ktorých ambulatná starostlivosť nevedla k náprave
školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie	centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie	v systéme poradenstva a prevencie sa vykonáva odborná činnosť, ktorou je poradenská činnosť, psychologická činnosť, pedagogická činnosť, špeciálno-pedagogická činnosť, logopedická činnosť, liečebno-pedagogická činnosť a sociálno-pedagogická činnosť zameraná na optimalizáciu výchovného, vzdelávacieho, psychického, sociálneho a kariérového vývinu detí od narodenia až po ukončenie prípravy na povolanie. Odborná činnosť sa uskutočňuje v súlade s výkonovými a obsahovými štandardmi výchovného poradenstva prostredníctvom podporných úrovní prvého až piateho stupňa a podľa daného stupňa v sebe zahŕňa nasledovné činnosti:
	centrum špeciálno-pedagogického poradenstva	1. stupeň: pedagogickú diagnostiku, pedagogickú intervenciu, výchovné poradenstvo, kariérové poradenstvo, rozvoj inkluzívneho vzdelávania, prevenciu; 2. stupeň: orientačnú diagnostiku, prevenciu, poradenstvo, intervenciu, krízovú intervenciu, reedukáciu, metodickú podporu a poradenstvo pedagogickým zamestnancom, odborným zamestnancom a zákonným zástupcom alebo

	zástupcom zariadenia; 3. stupeň: základnú diagnostiku, čiastkovú diagnostiku alebo komplexnú diagnostiku, poradenstvo, prevenciu, intervenciu, krízovú intervenciu, terapiu, rehabilitáciu a reedukáciu, metodickú činnosť a supervíznu činnosť pre školský podporný tím, pedagogických zamestnancov, odborných zamestnancov a zákonných zástupcov alebo zástupcov zariadenia; 4. stupeň: špecializované odborné činnosti, poradenstvo, prevenciu, špecializovanú diagnostiku, komplexnú diagnostiku a diferenciálnu diagnostiku, terapiu, rehabilitáciu a reedukáciu, zabezpečovanie kompenzačných, reedukačných a špeciálnych edukačných pomôcok, metodickú činnosť a supervíznu činnosť pre školský podporný tím, pedagogických zamestnancov, odborných zamestnancov a zákonných zástupcov alebo zástupcov zariadenia; 5. stupeň: špecializované odborné činnosti, poradenstvo, prevenciu, komplexnú diagnostiku a vysokošpecializovanú diferenciálnu diagnostiku, terapiu, rehabilitáciu, odborné činnosti vo vzťahu k deťom do piateho roku veku, zabezpečovanie kompenzačných, reedukačných a špeciálnych edukačných pomôcok, metodickú činnosť a supervíznu činnosť pre školský podporný tím, pedagogických zamestnancov, odborných zamestnancov a zákonných zástupcov alebo zástupcov zariadenia.	d ďalšie zložky (výchovný poradca, školský psychológ, školský špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, sociálny pedagóg, koordinátor prevencie)
školské účelové zariadenia	škola v prírode	škola v prírode je účelové zariadenie, ktorého poslaním je umožniť deťom a žiakom posilňovať zdravie a fyzickú zdatnosť bez prerušenia výchovy a vzdelávania v zdravotne priaznivom prostredí. Utvára podmienky aj na organizovanie jazykových a lyžiarskych kurzov, súťaží žiakov, prázdninové a medzinárodné pobyty detí a žiakov.

zariadenia školského stravovania	zariadenia školského stravovania zabezpečujú školské stravovanie.
stredisko služieb škole	stredisko služieb škole poskytuje odbornú, technickú, metodickú a materiálnu pomoc školám a školským zariadeniam pri zabezpečovaní ich činnosti.

Z popisu účelu jednotlivých školských zariadení je zrejmé, že pri poskytovaní svojich služieb, prichádzajú do styku s klientmi, obzvlášť deťmi klientmi, ktorým poskytujú odbornú pomoc. Súčasťou profesionality odborníkov pracujúcich v školách a školských zariadeniach je aj starostlivosť o vlastný dobrý psychický stav a odolnosť. Dobré zvládanie stresu a záťažových situácií je jedným z hlavných prvkov syndrómu vyhorenia. V tomto smere zohráva významnú úlohu práve supervízia.

Formy a typy supervízie

Supervízia sa voľne prekladá ako pohľad zhora, vidieť nad, nadhľad. Ide o jednu z najefektívnejších metód profesionálneho rastu, je nástrojom rozvoja pracovníka a organizácie a nástrojom zvyšovania kvality práce s klientom. *„Čistá medziľudská komunikácia, ktorej všeobecným cieľom je, aby sa jedna osoba, supervízor, stretávala s inou osobou, supervidovaným, v snahe zlepšiť schopnosť*

supervidovaného účinne pomáhať ľuďom.“ (Hess in Hawkins, Shonet, 2004, s. 59).

Jednotlivé formy a typy supervízie členíme z rôznych aspektov a hľadísk. Najčastejšie ide o nasledovné členenie (Ručková, 2021):

- z hľadiska počtu osôb ide o supervíziu individuálnu, skupinovú, tandemovú, tímovú a supervíziu organizácie

Individuálna supervízia je stretnutie dvoch osôb – supervízora a supervidovaného. Môže sa dotýkať prípadu, hraníc, pracovnej pozície, rozvoja nových zručností, konfliktu vo vzťahoch, začlenenia v nových úlohách, nových rolách, práci v tíme a podobne. Supervízor podporuje supervidovaného zorientovať sa v jeho situácií, vytvára mu bezpečný priestor pre sebareflexiu či hľadanie cesty na riešenie problémov, ktorá by najlepšie vyhovovala daným okolnostiam. Skupinová supervízia je charakteristická štruktúrovaným procesom, ktorý sa viaže na možnosti supervidovaných osôb rozprávať o svojich pracovných i osobných prežívaniach

týkajúcich sa ich samotných s dôsledkami na vplyv ich pracovného výkonu. Pri skupinovej supervízií býva častou používanou formou tzv. Bálintovská skupina. V prípade dvoch pracovníkov, alebo dvoch tímov, ktorí súbežne pracujú na tom istom prípade v tom istom čase sa využíva tendemová supervízia. Tímová supervízia je orientovaná na podporu tímu, na definovanie jeho potrieb, záujmov, otázok, kompetencií, rolí a podobne. Je určená pre všetkých členov tímu bez rozdielu pozície a zodpovednosti.

- z hľadiska naliehavosti rozoznávame plánovanú supervíziu – má pevne stanovené termíny pre supervízne stretnutia a je koncepčne zasadená do bežného pracovného života supervizovaného a krízovú supervíziu – realizované v prípadoch riešenie zložitých a akútnych problémov v náročných situáciách.

- z hľadiska prítomnosti supervízora priama a nepriama supervízia. V prípade priamej ide o kontaktné, osobné stretnutie v prípade nepriamej sa uplatňuje sprostredkovane písomnou formou, audio či video záznamom.

- z hľadiska vzťahu so supervízorom a supervidovaným rozlišujeme vertikálnu – skúsenejší a erudovanejší supervízor pracuje s menej skúsenou supervidovanou

osobou a horizontálnu supervíziu – nazývanú tiež kolegiálna.

Gabura (1995) in: Ručková a kol. (2021, s.15) rozoznáva štyri základné typy supervízie a to tútorsku, výcvikovú, riadiacu a konzultantskú.

Ciele a funkcie supervízie

Hawkins, Shohet (2016, s.161) odôvodňujú potrebu supervízie pracovníkov v pomáhajúcich profesiách nasledovne: „... *aby sa mohli zamýšľať nad vlastnou prácou v atmosfére podpory, aby sa neuchýlili k presvedčeniu o vlastnej všemohúcnosti na jednej strane a nezatvárali oči na druhej strane.*“

K jednotlivým funkciám supervízie sa vyjadrujú viacerí autori. „*Kým riadiace supervízia zabezpečuje štruktúru a prístup k zdrojom organizácie, vzdelávacia supervízia poskytuje vedomosti a zručnosti vyžadované zamestnaním, podporná supervízia psychologickú a medziludskú podporu, ktorá pracovníkovi umožňuje mobilizáciu vlastnej emočnej energie potrebnej pre kvalitné vykonávanie práce pri súčasnom naplnení jeho očakávaní*“ (Schavel – Tomka, 2010. s. 43).

Havrdová (2008, s 48) uvádza, že supervízia má jeden hlavný cieľ, ktorý je spoločný pre všetky druhy supervízie a to

„udržať či zlepšiť kvalitu práce v profesii, ktorá využíva reflexiu samej seba“

Jednotlivé ciele supervízie uvádza v kontexte s jej funkciami nasledovne:

- supervízia so vzdelávacou funkciou. Cieľom je zlepšenie odbornej kompetencie pracovníka – poradcu vo vzťahu ku klientovi, pričom ako odbornú kompetenciu chápe vedomosti, schopnosti, postoje a sebareflexiu pracovníka.

- supervízia s podpornou funkciou. Cieľom je povzbudenie k prekonávaniu prekážok, budovaniu dobrého vzťahu a atmosféry, posilnenie a splnomocnenie supervizanta (mobilizácia vlastných síl a energie).

- supervízia s riadiacou funkciou

V súčasnosti sa rozlišujú tri základné funkcie supervízie:

- administratívnu (riadiacu, príp. normatívnu) – spočíva v kontrole kvality,

adekvátnosti postupov a dodržiavanie etických noriem.

- vzdelávaciu (formatívnu) – dominantným cieľom rozvoja vedomostí a zručností každého pracovníka, aby vedel svoju prácu vykonávať či najlepšie, využil pritom všetky svoje možnosti.

- podpornú (restoratívnu) - kladie dôraz na podporu pracovníkov a jej zmyslom je pomoc pracovníkom pri zvládaní emocionálnych problémov súvisiacich a ich prácou.

K týmto ďalší niektorí autori pridávajú aj štvrtú funkciu a to mediačnú. Niektoré funkcie sa môžu prelínať a navzájom dopĺňať.

Prehľad zamerania supervízie vo vzťahu k základným funkciám:

Hlavné kategórie zamerania	Funkcie
Poskytovať pravidelne priestor, v ktorom môžu supervidovaní uvažovať o obsahu a procese svojej práce.	Vzdelávacia
Rozvíjať porozumenie práci a svoje zručnosti.	Vzdelávacia
Získať informácie a inú perspektívu týkajúcu sa vlastnej práce.	Vzdelávacia/ Podporná
Získať spätnú väzbu o obsahu aj procese.	Vzdelávacia/ Podporná

Byť uznávaný a mať podporu ako človek a pracovník.	Podporná
Zaistiť, aby človek ako pracovník nemusel sám niesť zbytočné ťažkosti, problémy, projekcie.	Podporná
Mať priestor na preskúmanie a vyjadrenie osobného trápenie, opakujúcich sa podnetov, prenosu a protiprenosu, ktoré môže prinášať práca.	Riadiaca/Podporná
Lepšie plánovať a využívať osobné a odborné zdroje.	Riadiaca/Podporná
Byť sám aktívny, nielen reagovať.	Riadiaca/Podporná
Zaistiť kvalitu prácu.	Riadiaca

(Hawkins, Shohen, 2004, In Hargašová, 2013, s. 44)

Supervízia v školách a školských zariadeniach

Do škôl a školských zariadení sa supervízia dostáva len v posledných rokoch a to veľmi pozvoľna. Dôležitú úlohu pri zavádzaní supervízie do škôl a školských zariadení zohráva aj Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, ktorý v rámci Národného projektu Štandardizácia systému poradenstva a prevencie k inklúzií a úspešnosti na trhu práce prinieslo procesné štandardy v systéme výchovného poradenstva a prevencie, súčasťou ktoré je aj štandardy – Supervízia pre kvalitu. Potrebu supervízie si začína uvedomovať čoraz viac odborníkov. Viaceré centrá pedagogicko – psychologického poradenstva a prevencie dnes ponúkajú supervíziu pre zamestnancov škôl a školských zariadení. Na ich webových stránkach môžeme nájsť

informácie o tom, čo je to supervízia, ako prebieha, čo je jej cieľom aj to čo je a čo nie je supervízia. Jednoduchým spôsobom približujú rámcový proces supervízie, popisujú prínosy supervízorov pre učiteľov a ponúkajú možnosť realizácie supervízie.

Napriek tomu sa stále u pedagogických zamestnancov, i keď nie len u nich, stretávame s prekážkami, ktoré bránia účasti na supervíziách.). Patrí k nim, predchádzajúca skúsenosť so supervíziou (pozitívna aj negatívna), osobné zábrany a obranné mechanizmy, problémy s autoritou, konflikt rolí, praktické prekážky či problémy s prijímaním podpory, prekážky v organizácii. (Hawkins a Shohet, 2004 in: Čavojská, Vaska, 2012,s.56). V prípade škôl a školských zariadení je možné k týmto bariéram pridať ďalšie ako sú napr. neznalosť, nedôvera či financie.

Tieto bariéry je možné odbúrať aj tým, že pracovníci v školách a školských zariadeniach budú mať prehľad o tom, akej supervízie sa zúčastnia, čo môžu od supervízie očakávať a čo môžu aj sami urobiť pre skvalitnenie svojej práce. Na prekonanie týchto prekážok a efektívne zavedenie supervízie do života pedagogických aj nepedagogických zamestnancov pracujúcich v systéme škôl a školských zariadení aj po viac ako 10 rokov stále platí, že *„Napriek úspešnej činnosti vzdelávacích a supervíziu ponúkajúcich inštitúcií, organizácií a agentúr je riešenie otázok teórie, praxe, organizovania a financovania supervízie v rezorte školstva nielen aktuálna, ale je nanajvýš potrebná úloha.“* (Dragulova a kol, 2013, s. 51)

Záver

Supervízia sa stala súčasťou podpory a skvalitňovania práce odborného potenciálu pracovníkov pracujúcich v sociálnych službách, v subjektoch sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, ale aj v subjektoch v rámci štátnej správy, verejných i neverejných poskytovateľov aj neziskových organizácií. Vo veľkej miere k tomu prispelo aj ukotvenie povinnosti zúčastniť sa supervízie v právnych normách, ktoré

upravujú fungovanie sociálnych služieb a sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately na Slovensku. V školách a školských zariadeniach si svoje miesto hľadá len v posledných rokoch. Predstavuje nástroj pomoci pedagogickým aj ostatným zamestnancom prostredníctvom ktorého môžu zdieľať svoje skúsenosti v bezpečnom prostredí, je to nástrojom profesionálneho rasu a prevencie syndrómu vyhorenia. Dôležitú úlohu pri uplatňovaní supervízie pre pedagogických aj ostatných zamestnancov vo vzdelávacích inštitúciách je pracovať na prekonávaní prekážok v tomto smere.

Zoznam bibliografických odkazov

1. DRAGULOVÁ, A. – HARGAŠOVÁ, M. – KOPÁNYIOVÁ, A. – SMIKOVÁ, E. 2013. Nové metódy odbornej činnosti v systéme výchovného poradenstva a prevencie. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2013. 58 s. ISBN 978-80-8052-495-1
2. HAVRDOVÁ, Z – HAJNÝ, M. et al. 2008. Praktická supervízie. 1. vyd., Praha: Galén. 2008. 213 s. ISBN 978-80-7262-532-1.
3. HAWKINS, P. – SHOET, R. 2004. Supervízie v pomáhajúcich profesích.

- Praha: Portál, 2004. 80 s. ISBN 978-80-7262-332-1
4. OLÁH, M. – SCHAVEL, M. – TOMKA, M. 2008. Príručka pre skvalitnenie supervízie v detských domovoch . Bratislava: Asociácia vzdelávateľov v sociálnej práci, 2008. 35 s. ISBN 978-80-969905-0-4
 5. RUČKOVÁ, G. et.al. 2021. Supervízia pre prax. Bratislava : Akadémia humanitných a medzikulturálnych štúdií Edith Steinovej,n.o. , 2021. 148 s. ISBN 978-80-973898-8-8
 6. SCHAVEL, M. – TOMKA, M. 2010. Základy supervízie a supervízia v praktickej výučbe v sociálnej práci. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2010. 193 s. ISBN 978-80-89271-87-01
 7. VASKA, L. - ČAVOJSKÁ, K., 2012. Supervízia u začínajúcich profesionálov vo výkone sociálnej práce. Bratislava: Iris. 2012. 111 s. ISBN 978-80-89238-72-9
 8. Zákon č. 245/2008 Z. z. zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Kontakt na autora:

Katarína Trembuláková, Mgr.

Cesta von, o.z.

e-mail: katarinatrembulakova@gmail.com